

HUKUK DEVLETİ SAVAŞÇISI

Av. Teoman EVREN (*)

Sayın Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun «Hukuk Devleti Savaşçısı» olarak isimlendirilmesi ve ödüllendirilmesi, anlamlı, anlamlı olduğu kadar değerli ve bütün bunlardan öte çok isabetli bir girişim olmuştur. Türk Hukuk Kurumunu bu kadirbilir davranışı nedeni ile yürekten kutluyorum. Önceden kararlaştırılmış bir kavlim nedeni ile katılamadığım tören için duyduğum üzüntüyü bu yazı ile gidermeğe çalışacağım.

Sayın Velidedeoğlu, kurumlaşan kişiliği, Yüce kültürü, engin deneyimi içinde yıllardır, fakülte ve Üniversite sınırlarını aşarak, eğiticilik görevi yapıyor. Yurdun her kentinde, köyünde, köşesinde kürsüsü var. O yalnız bir hukukçu değil, büyük bir Atatürkçü, büyük bir dilci, büyük bir devrimcidir. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu kürsüsü Anadolu genelinde, hukuk, Atatürk devrimleri, dil üzerinde giderek artan bir dinamizm ile dersler veriyor. Kendisini her zaman hayranlık, istifade ve zevkle izlemekteyiz. Ne zaman önemli bir sorunla karşılaşsak ne dediğini ne ettiğini merak eder olduk. Yıllar önce bir raslantı sonucu Roma Hukuku derslerinde öğrencisi olmuştuk. İlk ve son kez Roma Hukuku dersleri verdiği bu sınıfta onun üstün öğreticilik niteliklerini alkışlarken bizlere ellerinizi kısıkanç alıştırın derdi. Hiç sönmeyen öğreticilik niteliği bütün aydınlığı ile halâ sürmekte hepimize zevk ve onur vermektedir.

(*) Türkiye Barolar Birliği Başkanı

HUKUK DEVLETİ

Hukuk Devleti kavramı insanlık tarihinin Yüce bir aşaması olarak hızlı bir gelişme süreci içerisindedir. Bu süreç içerisinde Ülkemizde ileriye ve geriye dönük dalgalanmalara sık sık tanık olmaktayız. Hukukun Üstünlüğü kavramının demokratik ülkelerde kazandığı güç büyük bir gelişmenin müjdecisidir. Anayasanın lüks olduğu ileri sürülürken Milletimiz için aşağılayıcı bir yargı olduğu üzerinde durulmuyor. Gerçek Hukuk Devleti Hukukun Üstünlüğü ilkesini kabul eden Devlettir. Hukukun Üstünlüğü ilkesinin Anayasamızca da benimsenmiş olmasının sayılamıyacak kadar çok yararları var.

Devlet de, hukuk da aslında insanların mutluluğu içindir. Hukuk Devleti fikri insanı çok daha mutlu kılmak amacıyla doğmuştur. Adaletli bir düzen kurmak, insan için severek katlanılan bir yönetimin kurallarını koymak, sevinç ve sevgi ile yaşanan bir dünya yaratmak, Hukuk Devletinin çağdaş ve bilimsel niteliği olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlık uğruna, böylesine kutsal, böylesine onurlu, böylesine Yüce bir uğraşın savaşçısı olanlara ne mutlu.

HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ

Hukuk Devleti kavramı, öncelikle yasaların egemenliğini zorunlu kılar. Fertler bu kurallara uymak zorunda olduğu gibi, Devlet de önceden konulmuş objektif kurallara uymak zorundadır. Hukuk Devletinin niteliği yasaların egemenliği ile birlikte hukukun üstünlüğü ilkesini içermektedir. Bir Hukuk Devletinde yasaların egemenliği yeterli değildir. Yasaların hukukun evrensel ilkelerine, bilimsel gerçeklere uygunluğu da gereklidir. Bunun içindir ki Hukuk Devletinin yapısında hukukun üstünlüğü kavramı, yasaların egemenliğinden çok daha anlamlı ve yüce bir kavramı seslendirmektedir. Hukukun Üstünlüğü ilkesi, hukuk devletinin sürekli ileriye dönük dinamiğini oluşturmaktadır. Toplum bu itici güç sayesinde iyiye, doğruya, mutluluğa yönelmektedir.

DEMOKRATİK ANAYASA

Hukukun Üstünlüğü, öncelikle demokratik, çağdaş ve hukukun temel ilkelerine uygun bir Anayasanın varlığını zorunlu kılar. Alt düzeyde yasaların bu Anayasanın kurallarına uygun düzenlenmeleri gerekir. Böyle bir toplum düzeninde egemen güçler karşısında,

fertlerin Temel hak ve özgürlükleri duyarlı bir denge içinde sağlanır. Egemenliğe sahip kişilerin ve kuruluşların bu onurlu dengenin bozulmasında ağırlıkları söz konusu olamaz. Temel amaç; adaletin özlenen, insanı mutlu kılan düzeyde gerçekleştirilmesidir. Toplumsal ve bireysel mutsuzluk toplum düzenini ve dirliğini bozan etkenlerin başında gelmektedir. Hukuk Devleti bir yandan kişisel temel hak ve özgürlükleri korurken öte yandan Devlet yapısının sağlam temelini örmektedir.

YARGININ DENETİMİ

Hukuk Devletinde, kişinin temel hakları ile Devletin yetkileri arasındaki dengenin yargı denetimi ile korunması gerekir. Yargı Erki Devletin, Anayasanın, insan onurunun koruyucusu olarak toplum yaşamının en büyük güvencesi ve huzur kaynağıdır.

Yasaların Anayasaya ve Hukuka uygunluğunun denetimi Anayasa yargısının görevini oluşturmaktadır. Anayasal denetim fert için olduğu kadar, iktidarları da Anayasaya aykırı davranmak ithamından koruyan demokratik bir güvencedir. Anayasa Mahkemesine başvurma olanaklarının arttırılması ve bu Mahkemenin denetim alanının genişletilmesi, yasalar yoluyla ortaya çıkan adaletsizliğin önlenmesi açısından büyük yararlar sağlar. Asıl olan Anayasaya aykırı yasa yapılmamasıdır. Anayasaya aykırı olduğu tartışmasız kuralların hukuk yapısı içinde varlığını sürdürmesi adalet için şanssızlıktır. Anayasa Mahkemesinin yasama tasarruflarına yönelik denetimi, hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşmesinde önemli bir ölçüdür.

Yasaların Anayasaya uygunluk açısından denetimi yeterli olmamaktadır. İdarenin her türlü eylem ve işleminin yargı denetimi dışında kalamıyacağı kuralı, Devlet gibi güçlü bir kuruluş karşısında, fert gibi güçsüz bir varlığın haklı çıkabileceği hukuk düzenine inanılmış olmasının sonucudur. Haksızlık kadar kişiyi bunaltan, yaşama şevk ve sevincinden uzaklaştıran bir başka neden düşünülemez. Devlet eliyle haksızlık çok daha büyük boyutlara mutsuzluklara neden olur. Devlet büyük gücünü kullanırken, eşit şartlarda vatandaşla yargı karşısına çıkmaya hazır olmalıdır. İdarî yargının denetim alanını daraltmak, yargının, yürütme ve yasamanın yerine geçtiği iddialarını ileri sürmek hukuk devleti ilkelerine aykırıdır. Anayasa Mahkemesi bir yasama tasarrufunu, İdarî Mahkemeler bir idarî tasarrufu iptal etmişlerse, Yüce mahkemeler yasama erkine de yürütme erkine de müdahale etmişlerdir. Bunu Hukuk Devleti-

nin ve yargı denetiminin doğal sonucu saymak gerekir. Aksi halde yargı kuruluşları karar vermek olanağını yitirmiş olurlar. Hukuka aykırılık arttıkça yargının yasama ve yürütme erkinin yerine geçtiği iddialar yoğunlaşmaktadır.

Çok kez yasama ile yürütme gücü çoğunluğun baskısı altında tek güç haline gelebilmektedir. Böyle zamanlarda güçler ayrılığını, sadece yargı gücünün diğer güçler karşısındaki bağımsızlığı temsil eder. Yargının güçler ayrılığının tek temsilcisi olarak görünmesi ve Devlet karşısında fert için güvence oluşturması, şimşekleri bu güç üzerine çeken etken olmaktadır. Yargı bağımsızlığı, savunmanın bağımsızlığını ve yargıç güvencesini zorunlu kılar. Bağımsız savunmanın, güvenceli yargıcın bulunmadığı bir ortamda hukuk devletinden söz edilemez.

YÖNETİME KATILIM

Parlamento ekseriyetinin kayıtsız şartsız hakimiyeti, giderek parlamento tahakkümüne yol açmaktadır. Bir yerde biriken, dengelenemiyen, kuvvet hukuk devleti ilkesinin en büyük sorunudur. Bu nedenle Hukuk Devletinde vatandaşın yönetime, kurumlar, kuruluşlar, aracılığı ile sürekli katılması sağlanmalıdır. Demokrasilerde söz ve basın özgürlüğü Hukuk Devletinin ayrılmaz parçasıdır. Yurttaşın ve kuruluşların Devletin şekillenmesine ve yönetilmesine duyarlı ilgileri siyasî sistem ve yürütme ile ilgilenmenin politika yapmak şeklinde suçlama nedeni olmasının anlaşılır dayanağı yoktur.